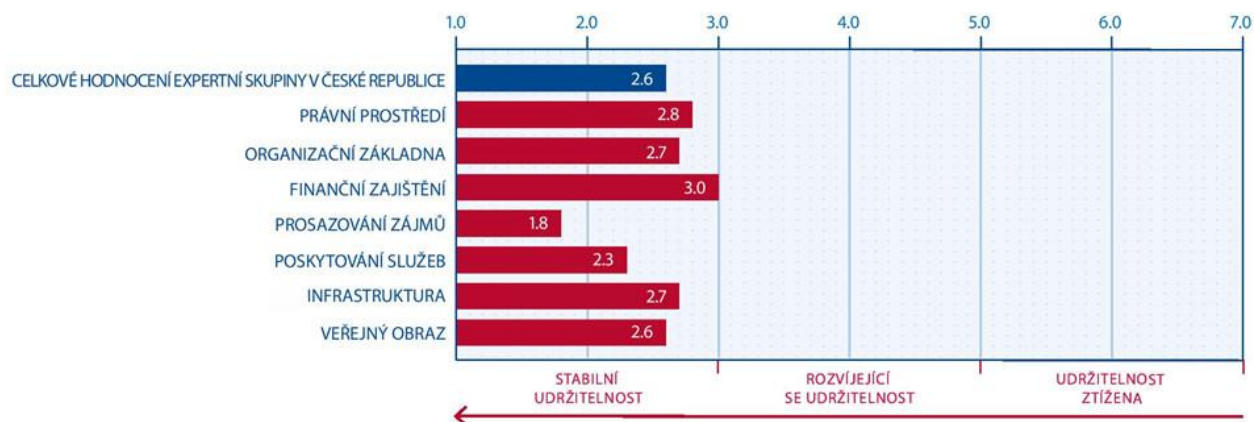

CELKOVÉ HODNOCENÍ EXPERTNÍ SKUPINY: 2.6

V roce 2019 působily na občanskou společnost v České republice různorodé vlivy, vycházející z polarizace české společnosti i z ekonomických a politických trendů. Pokračovala hospodářská konjunktura, která umožnila státu vynaložit na podporu organizací občanské společnosti (OOS) doposud největší objem finančních prostředků. To se odrazilo především v rostoucí nabídce a kvalitě veřejně prospěšných služeb. Na druhou stranu občanský sektor čelil dlouhodobému nedostatku kvalifikovaných pracovních sil, způsobenému zaprvé nízkou mírou nezaměstnanosti (podle údajů Českého statistického úřadu - ČSÚ se v říjnu 2019 pohybovala kolem 2,2 %) a zadruhé neschopností zaměstnavatelů z řad OOS nabídnout zaměstnancům mzdy v odpovídající výši.

V roce 2019 zesílil politický tlak na OOS. Je znepokojivé, že nově přijali rétoriku nelichotivou vůči občanskému sektoru také představitelé takzvaných tradičních politických stran, zatímco dosud se tento postoj týkal stran na okraji politického spectra, prezidenta Miloše Zemana a premiéra vlády Andreje Babiše. Kritické výroky vůči občanskému sektoru dostávaly prostor v dezinformačních médiích, jejichž vliv byl v roce 2019 stále silný. Ve veřejné debatě se díky tomu ustálil pojem "politická neziskovka", který byl používán v negativním kontextu pro označení organizací různého zaměření - od protikorupčních, ekologických či humanitárních, přes organizace, věnující se tématu lidských práv nebo pracující s migranty.

Na podzim 2019 tak například předseda nově vzniklého politického hnutí Trikolóra Václav Klaus ml. prezentoval svůj slib "vzít peníze politickým neziskovkám".

I přes tyto tlaky se občanská společnost v České republice v roce 2019 úspěšně mobilizovala. Iniciativa *Milion chviliek pro demokracii* zorganizovala dvě demonstrace, které byly největší od Sametové revoluce v roce 1989. Tato iniciativa vznikla v roce 2017. Původně se jednalo o neformální uskupení protestující proti politice předsedy vlády a prezidenta republiky. Dlouhodobým cílem iniciativy i nadále zůstává ochrana demokracie a aktivního občanství.

Dalšími tématy, která během roku 2019 rezonovala veřejným prostorem, byly například problematika exekucí či klimatické změny - zejména úbytek vody v krajině a zhoršující se stav českých lesů.

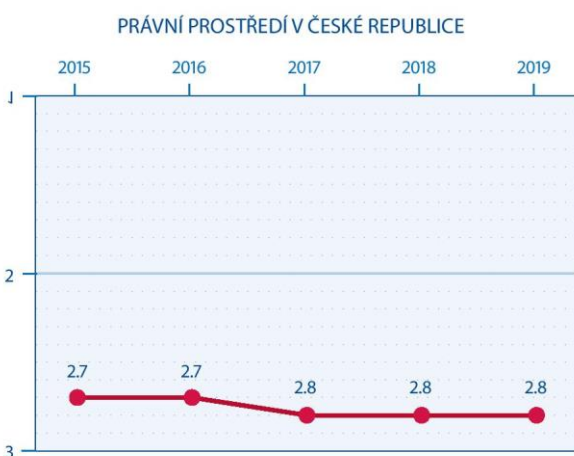
Celkové hodnocení expertní skupiny se pro Českou republiku za rok 2019 nezměnilo. Ke změně, přesněji ke zlepšení, došlo pouze v oblasti Organizační základna, kde hodnotitelé kladně vnímají intenzivnější práci OOS s jejich příznivci.

¹ Děkujeme Katedře veřejné a sociální politiky FSV UK za recenzi a příspěvek ke zprávě CSOSI za rok 2019.

Dle údajů ČSÚ z ledna 2020 existovalo v České republice více než 130 000 organizací občanského sektoru, z toho 99 292 spolků a 25 319 pobočných spolků, 2 591 obecně prospěšných společností, 1 952 nadačních fondů, 1 179 zapsaných ústavů a 522 nadací.

Pojmy organizace občanské společnosti, veřejně prospěšná organizace a nezisková organizace se v českém prostředí významově překrývají.

PRÁVNÍ PROSTŘEDÍ: 2.8

Právní prostředí se pro organizace občanského sektoru v roce 2019 nezměnilo. Pro získání právní subjektivity stále platí povinnost registrace. Požadavky pro jednotlivé právnické osoby jsou jasně stanoveny. Registrace není finančně nákladná. Registraci provádějí většinou soudy. Samotný proces registrace je snadný, dané lhůty jsou přiměřené. Místy se lze setkat s nejednotností rozhodování rejstříkových soudů. Situace se však v tomto zlepšuje díky komunikaci Ministerstva spravedlnosti se zástupci OOS.

Neformální hnutí a iniciativy mohou v České republice svobodně působit bez nutnosti registrace, nemají však právní subjektivitu a tak nemohou uzavírat smlouvy, žádat o granty a dotace či pořádat veřejné sbírky.

OOS jsou povinny každoročně předkládat výroční zprávu (účetní závěrku). Neučiní-li tak opakovaně, jsou považovány za nečinné. Veřejný rejstřík nadále zahrnuje velké množství organizací, které jsou dlouhodobě neaktivní či fakticky neexistující. Ministerstvo spravedlnosti však chystá na konec roku 2021 úpravu online aplikace, která umožní neaktivní organizace rozpoznat.

Legislativa v České republice přímo neomezuje fungování OOS. Pravidla, týkající se vnitřní struktury a správy organizací, jsou odlišná pro jednotlivé právní formy. Obecně vzato jsou vyvážená a přiměřená. Soudní moc je nezávislá a OOS mají možnost se na soudy obracet i ve sporech s exekutivními orgány státu.

Administrativní zátěž je standardně stále velká, nejde však zpravidla o požadavky namířené záměrně proti činnosti konkrétních OOS. Organizace, které jsou příjemci veřejných dotací, čelí obzvláště náročným administrativním procesům a při žádostech o platbu musí předkládat množství kopií dokladů a dokumentů. Příkladem je velký poskytovatel sociálních služeb *Diecézní Charita Brno*, která byla v roce 2019 nucena odevzdat 30 šanonů kopií různých dokladů. Především pro poskytovatele sociálních služeb se tak v tomto směru v roce 2019 podmínky fungování zhoršily. Došlo zde k nárůstu administrativní zátěže v rámci různých systémů výkaznictví sociálních služeb vůči krajům a Ministerstvu práce a sociálních věcí.

V roce 2019 bylo navrženo či přijato několik změn právního rámce, ovlivňujícího organizace občanské společnosti. V listopadu 2019 vstoupila v platnost novela zákona o elektronické evidenci tržeb a také zákona o DPH. První vlny se zatím dotkly pouze OOS, které mají tržby z prodeje produktů nebo nabízejí stravovací a ubytovací služby. Ostatní organizace občanského sektoru zůstávají v nejistotě, neboť nevědí, jaké nové povinnosti je čekají.

Do připomínkového řízení byl poslán také věcný záměr zákona o účetnictví. Do procesu jeho připomínkování se zapojily i OOS, například *Asociace veřejně prospěšných organizací ČR (AVPO ČR)*, jejímž cílem je zjednodušení účetnictví OOS. V ideálním případě by účetnictví OOS nemělo být složitější než účetnictví komerčních subjektů. Stejná střešní organizace rovněž iniciovala vytvoření návrhu koncepční změny zákona o veřejných sbírkách. Na základě tohoto kroku začalo Ministerstvo vnitra připravovat novou metodiku ke stávajícímu zákonu, aby zajistilo jeho konzistentní implementaci napříč regiony.

Politici představitelé často kritizují OOS, které se vyjadřují k vládním aktivitám. Především watchdogové a environmentální organizace označují jako “politické neziskovky” či “ekoteroristy” a zavádějícím způsobem argumentují, že by tyto organizace neměly být financovány z veřejných zdrojů. Podobné výroky v některých

případech vytvářejí tlak na OOS, jejichž činnost na veřejných zdrojích závisí. Tyto organizace pak někdy podléhají autocenzuře.

Ústavní soud vydal v roce 2019 usnesení, kterým zamítl stížnost OOS *In Iustitia* (organizace se zaměřuje na pomoc obětem trestných činnů z nenávisti). Konstatoval, že pracovníci v neziskovém sektoru musí počítat s tím, že se vystavují “zájmu osob omezeného rozhledu”. Stížnost pracovnice této organizace se týkala toho, že vyhrožování na sociální síti, kterému čelila a které bylo předmětem žaloby, bylo kvalifikováno jako přestupek a ne trestný čin.

Daňové zvýhodnění zůstalo v roce 2019 beze změn. Dary, dotace a granty, které OOS získají, nepodléhají zdanění. Individuální dárci mohou využít možnosti snížení daňového základu pro daň z příjmu o 15 %, firemní dárci pak maximálně o 10 %.

OOS mohou též získávat prostředky z vlastní činnosti, členských poplatků, z veřejných zakázek či prostřednictvím svých fundraisingových aktivit. Přijímání prostředků ze zahraničních zdrojů bylo i v roce 2019 některými politiky kritizováno, v praxi však pro něj neexistují žádné překážky. Návrh strany *Svoboda a přímá demokracie* zavést pro OOS povinnost zveřejňovat výši finanční podpory přijaté ze zahraničí na zvláštních účtech, byl mnohými označen za populistický a neměl žádnou šanci na úspěch.

Oblast sociálního podnikání v České republice stále není jasně legislativně vymezena.

Kvalifikované právní poradenství je nejdostupnější v hlavním městě a krajských městech, ani zde však není nabídka zcela dostačující. Pouze minimum právníků se specializuje na občanský sektor. Nezřídka se tak stává, že právní konzultanti poskytují neziskovým organizacím nepřesné informace. Velké právní firmy (především v Praze) poskytují často konzultace OOS pro bono. Také vybrané asociace OOS nabízejí právní konzultace (*Asociace nestátních neziskových organizací - ANNO, AVPO ČR*).

Nesnáze někdy působí situace, kdy OOS právní poradenství, obvykle z finančních důvodů, nevyhledají a snaží se právní záležitosti řešit svépomocí.

ORGANIZAČNÍ ZÁKLADNA: 2.7

Oblast organizační základny organizací občanské společnosti se v roce 2019 mírně zlepšila. Důvodem byla intenzivnější práce OOS s jejich příznivci a podporovateli. Tato mobilizace se projevila například během velkých demonstrací a peticí, organizovaných iniciativou *Milion chviliek pro demokracii*.

OOS si uvědomily klíčovou roli podpory ze strany veřejnosti také v souvislosti s poklesem zájmu o formální členství v organizacích. Spolku *Milion chviliek pro demokracii* se v roce 2019 podařilo získat obrovskou podporu veřejnosti, i když se jedná o formálně malou organizaci. Dvě z jí pořádaných demonstrací, vymezující se vůči politice předsedy vlády, byly největšími od roku 1989. Počet účastníků dosáhl až 300 000. Pod vyzvu na ochranu demokratických hodnot, kterou formulovali představitelé tohoto spolku a adresovali ji politikům, se do začátku roku 2020 podepsalo přes 210 000 osob.

OOS také ve větší míře pracují se svými příznivci formou zakládání “klubů přátel” - pravidelných dárců a podporovatelů. Rovněž se intenzivněji věnují komunikaci s veřejností. Například organizace *Za klima* pracovala v rámci environmentální kampaně s předpřipravenými emaily politikům, které mohli její podporovatelé dále použít. Poskytovatelé sociálních služeb taktéž reagovali na kritiku ze strany vlády a ve větší míře informovali veřejnost o profesionalitě svých služeb i struktuře financování.

Stále zaměstnanci na plný úvazek na specializovaných pozicích a hierarchickou strukturu vedení mají především profesionalizované OOS, jako například *ADRA, Člověk v tísni*, větší nadace (*Nadace Via, Nadace rozvoje občanské společnosti - NROS*) nebo poskytovatelé sociálních služeb. Podobně se také tyto typy organizací věnují strategickému

plánování, byť jejich plány nejsou vždy nutně vysoké kvality. Menší a spíše na dobrovolnictví založené OOS své aktivity a finance plánují obvykle z roku na rok. Ke strategickému plánování jsou OOS často vedeny firemními dárci. Některé OOS však postrádají i dobře definované poslání.

Jednotlivé právní formy OOS mají ze zákona různou podobu povinné organizační struktury. Poměrně pevně danou hierarchickou organizační strukturu s jasným rozdělením pravomocí mají nadační subjekty a nečlenské organizace zaměřené na poskytování veřejně prospěšných služeb. V případě členských organizací (spolků) je kladen důraz na demokratičnost a svobodu zvolit vlastní formu uspořádání.

Správní a dozorčí orgány fungují v mnoha OOS spíše jen formálně, v praxi celý chod organizace zajišťují osoby zastávající exekutivní funkce.

Podle nejaktuálnějších údajů ČSÚ (za rok 2017) pracovalo pro český neziskový sektor celkem 105 292 zaměstnanců (v přepočtu na plně pracovní úvazky). Oproti roku 2016 se jedná o mírný nárůst. V roce 2019 se však sektor i nadále potýkal s nedostatkem kvalifikovaných zaměstnanců, který byl zapříčiněn celkově nízkou mírou nezaměstnanosti v ČR a omezenými prostředky, které mohou OOS vynakládat na mzdy. Pro OOS je stále běžné zaměstnávat lidi pouze na dobu trvání jednotlivých projektů.

Míra využívání dobrovolnické práce zůstává v posledních letech přibližně stejná. Většina dobrovolnické práce probíhá mimo formální dobrovolnictví definované zákonem o dobrovolnické službě. Tato neformální dobrovolnická práce většinou není nijak evidována. Dle nejaktuálnějších dostupných dat od ČSÚ (2017) odpracovali dobrovolníci v rámci 26 964 přepočtených úvazků celkem 47,2 milionů hodin.

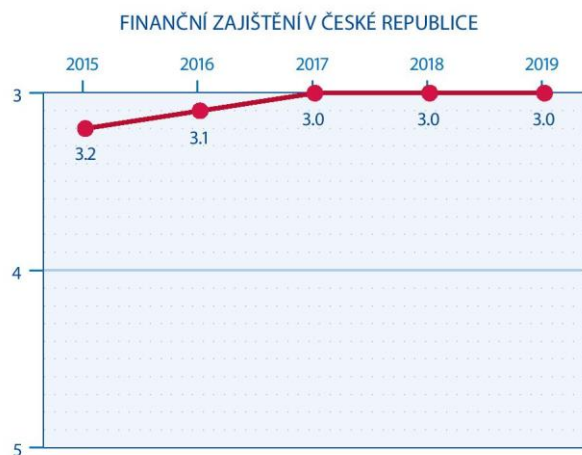
Podle údajů *World Giving Index 2019*, které sledují dárcovské trendy za uplynulou dekádu, uvedlo průměrně 15% respondentů z ČR, že se ve sledovaném období zapojili do dobrovolnických aktivit.

Technické vybavení je běžně dostupné pro naprostou většinu OOS. Díky programu *TechSoup* mohou OOS získávat kancelářský software téměř zdarma. Řada OOS využívala program Google Grants a s ním spojenou PPC kampaň *Google Ads*, společnost Google však zavedla změny, po kterých dle názoru řady OOS efektivita a uživatelská přívětivost tohoto nástroje poklesla.

Webové stránky jsou pro OOS standardem, většina z nich má i profily na sociálních sítích. Dominantní je síť Facebook. OOS však často chybí dostatečné know-how, jak s těmito nástroji efektivně pracovat, i volné prostředky, díky kterým by si mohly objednat placené konzultace v oblasti marketingu a PR na sociálních sítích.

Během demonstrací, organizovaných v roce 2019 iniciativou *Milion chvilek pro demokracii*, bylo, stejně jako v roce 2017, využito sledování reálného počtu demonstrantů prostřednictvím telefonního operátora T-mobile.

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ: 3.0

Tato oblast se v roce 2019 nezměnila. Podle nejnovějších dat *Fóra dárců* přispěli v roce 2018 soukromí dárci na veřejně prospěšné účely částkou 8.45 miliard Kč. Z toho 2 miliardy byla podpora individuálních dárců, 4 miliardy představovaly dary od firem, 1.8 mld od nadací a nadačních fondů a 650 milionů tvořily výnosy z veřejných sbírek.

Diverzifikace finančních zdrojů je i nadále slabá. To se projevuje především u poskytovatelů sociálních a dalších veřejně prospěšných služeb. OOS jsou stále silně závislé na domácích zdrojích, především na veřejném financování. Největší objem veřejných prostředků přitom stále míří do oblasti sportu, která se v roce 2019 osamostatnila zřízením *Národní sportovní agentury*.

Přestože komplexní data k veřejnému financování OOS

nejsou dostupná, *Centrum pro výzkum neziskového sektoru* uvádí, že v roce 2019 obdržely OOS o něco více financí od obcí než v roce předchozím, zatímco nárůst u soukromého dárcovství byl pomalejší. Pokles financování z veřejných zdrojů je zjevný pouze ve specifických oblastech, jako je například zahraniční rozvojová spolupráce.

V roce 2019 zazněly od předsedy vlády a ministryně financí příkré výroky o plánovaném omezení financí pro neziskový sektor. Ministryně financí bez dalších detailů navrhovala snížit dotace pro OOS o 3 miliardy Kč. Avizovala také změny ve způsobu vyplacení dotací z Evropských fondů, konkrétně zrušení financování ex-ante. Tento krok by naprosto většině OOS znemožnil realizovat projekty s podporou fondů EU, neboť nedisponují volnými prostředky na jejich předfinancování. Negativní dopady by ale taková změna měla i na firmy nebo obce.

Finanční podpora přímo ze zahraničí představuje pro OOS jen okrajový zdroj. Organizace, které se věnují specifickým tématům, například v oblasti kultury či humanitární pomoci, čerpají zdroje ze zahraničí ve větší míře. V rámci Komunitárních programů, spravovaných Evropskou komisí, jsou podporována témata vzdělávání, kultura či například životní prostředí, české OOS však tento zdroj využívají pouze minimálně.

V loňském roce byly spuštěny nové grantové výzvy z Fondů EHP a Norska. Jeden z programů - *Active Citizen Fund* je nově spravován konsorciem tří neziskových organizací (*Open Society Fund*, *Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové* a *Skautský Institut*). Program je tematicky zaměřen na posílení znevýhodněných skupin a občanské společnosti. Přerozdělí téměř 13 milionů EUR. První výzvy k podávání projektů byly zveřejněny na podzim 2019.

Řada OOS se zapojuje do společenských a kulturních akcí nebo je přímo pořádá. Tyto aktivity však bývají přínosnější z hlediska budování známosti organizace nebo popularizace témat, kterým se OOS věnují. Finanční přínosy nebývají velké.

Nutnost intenzivně fundraisovat prostředky přivedla řadu OOS k digitálním nástrojům. Některé z nich využívají crowdfundingové platformy nebo různé formy on-line dárcovství (např. dárcovskou platformu *GIVT* pro nákup online), jedná se však pouze o doplňkový zdroj. Podle údajů Fóra dárců za rok 2018 vzrostl oproti předchozímu roku počet dárcovských zpráv o 17 % a dosáhl počtu 381 000 poslaných DMS, které pro OOS představovaly částku 18,6 milionů Kč.

Po pilotním testování se v roce 2019 rozšířila do neziskové sféry podpora banky ČSOB, která OOS poskytuje darovací terminal pro platby kartou, bez ohledu na to, zda mají bankovní účet u této instituce.

Podle údajů *World Giving Index 2019* patří Česká republika k zemím, v nichž se v uplynulé dekádě míra dárcovství výrazně snížila. V průměru 22 % respondentů uvedlo, že v posledních deseti letech přispěli darem neziskové organizaci.

V roce 2019 proběhl v ČR čtvrtý ročník dárcovské akce *Giving Tuesday*, tradičně pod záštitou Asociace společenské odpovědnosti. Celkový objem darovaných peněz byl rekordní - téměř 71 milionů Kč. Hlavními podporovanými oblastmi byla pomoc dětem, handicapovaným lidem a seniorům.

Nárůst zaznamenaly charitativní aktivity veřejnoprávní České televize. Loňský ročník *Adventních koncertů* pomohl čtyřem OOS, které pracují s autisty, seniory a mentálně či fyzicky znevýhodněnými lidmi, získat přes 10,3 milionu Kč. Stal se tak druhým nejvýnosnějším v historii sbírky, která probíhá už 29 let. Celkem ČT v roce 2019 získala pro veřejně prospěšné projekty 72 milionů Kč.

Firemní dárcovství má stagnující tendenci, mimo jiné i proto, že řada firem se zabývá CSR aktivitami prostřednictvím vlastních nadací a nadačních fondů.

Příjmy z prodeje vlastních produktů a služeb jsou pro OOS významným zdrojem financování. V mnoha případech jsou však tyto ekonomické aktivity OOS komplikovány dotačními pravidly.

Veřejné zakázky, zadávané OOS na poskytování služeb nebo realizaci konkrétních projektů, jsou na vzestupu. Z hlediska celkového financování občanského sektoru však představují jen nízké jednotky procent. Například organizace *Pohoda*, *Etincelle*, *Tamtamy* či *Fokus* realizovaly v loňském roce veřejné zakázky malého rozsahu v oblasti cateringu, úklidu nebo zahradních prací. Obecně platí, že veřejná správa stále nadužívá režimu dotací, místo aby s OOS uzavírala klasické dodavatelsko-odběratelské smlouvy. V důsledku toho jsou ceny, za které veřejná správa získává služby od OOS, na nižší než tržní úrovni.

Dle odhadů Evropské komise existovalo v roce 2019 v ČR mezi 400 a 600 sociálními podniky. Otázkou však je jejich udržitelnost bez rozsáhlých podpor z veřejných zdrojů, neboť naprostá většina z nich vzniká v závislosti na

dotacích. Sociální podniky často nemají potřebnou kapacitu, aby zvládly realizovat větší veřejnou zakázku a obce nechtějí podstupovat zbytečné riziko.

Finanční řízení je obecně u OOS komplikovanější než u jiných subjektů, obzvláště pokud čerpají dotační prostředky v kombinaci s jinými zdroji. Zkušených profesionálů je však na trhu práce nedostatek a pro většinu OOS jsou z finančních důvodů nedostupní. Obvykle tak roli finančního manažera plní jiný řídicí pracovník v rámci své pozice.

Transparentnost OOS se během posledních let zvyšuje, projevuje se to mimo jiné také v tom, jak OOS doplňují informace a dokumenty do veřejných rejstříků. Velké rezervy existují ve zpracování finančních částí výročních zpráv OOS, které jsou často nejasné. Auditem procházejí spíše větší organizace, kterým to nařizuje zákon.

PROSAZOVÁNÍ ZÁJMŮ: 1.8

V této oblasti nedošlo v předchozím roce k podstatným změnám. Nejvyšším orgánem pro komunikaci mezi veřejnou správou a OOS je *Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RVNNO)*. Jde o poradní orgán Vlády ČR, kterému předsedá přímo předseda vlády. V roce 2019 byl na základě doporučení Nejvyššího kontrolního úřadu přijat nový statut RVNNO, dle kterého už zástupci OOS nemají v RVNNO většinové zastoupení. Přesto se RVNNO daří nastolovat důležitá témata a reagovat na aktuální dění v občanském sektoru. V roce 2019 se zabývala například možnostmi uzavírání dlouhodobých smluv o podpoře OOS či formulací nových pravidel pro státní dotace OOS.

OOS mají možnost nominovat své zástupce do poradních a plánovacích orgánů na všech úrovních, bohužel však nedisponují dostatečnými kapacitami, aby byly schopny všechny agendy pokrýt. Často jim také schází dostatečná motivace, neboť realita veřejné správy je často taková, že formálně existuje řada pracovních skupin a orgánů, ale výstupy z nich nejsou relevantní či používané v praxi. OOS jsou efektivně zapojeny především do plánování na lokální úrovni, například v Praze byly organizace *Toulcův dvůr*, *AutoMat* a *Hnutí Duha* součástí tvorby metropolitního plánu.

Na konci roku 2019 byla jmenována nová zmocněnkyně pro lidská práva, která deklarovala, že se hodlá zaměřit na témata jako je kyberšikana nebo domácí násilí. Její nástup do funkce byl kritizován hlavně v souvislosti s její komunistickou minulostí.

OOS běžně utvářejí koalice za účelem formulování veřejných politik a prosazování názorů. V roce 2019 se společně angažovaly například v tématech filantropie, péče o děti, sociálního bydlení, chudoby a problematiky korupce. Iniciativy tohoto typu jsou výrazně úspěšnější na místní úrovni, neboť na celostátní úrovni často bojují se zdlouhavými a náročnými procesy i s řadou protichůdných zájmů.

I v roce 2019 se OOS aktivně zapojovaly do advokační činnosti v tématech životního prostředí. *Hnutí Duha* realizovalo úspěšnou kampaň *Zachraňme lesy*, která měla za cíl změny v zákonech, například zákaz privatizace veřejných lesů nebo ochranu lesní půdy a biodiverzity. K aktivizaci občanů vedly také petice *Vraťme život do krajiny* či petice *Za klima*, které získaly velký počet podpisů. V ČR mělo odezvu také mezinárodní studentské hnutí za klima *Fridays for Future*, k němuž se připojili studenti středních škol napříč republikou.

Další aktivní iniciativa *Jsme fér*, usilující o umožnění sňatků pro stejnopohlavní páry, realizovala v uplynulém roce kampaň a průzkum veřejného mínění.

Neformální iniciativy a hnutí se zpravidla po čase formalizují, neboť narazí na řadu praktických obtíží, pokud nemají právní subjektivitu. V takovém případě nemohou například vstupovat do smluvních vztahů či založit bankovní účet. To je případ i velmi silné iniciativy *Milion chvilek pro demokracii*, která se stala zapsaným spolkem začátkem roku 2018.

Do prosazování zájmů se aktivně zapojuje jen malá část OOS. Často jim chybí kapacity i dovednosti. V roce 2019 se OOS vymezily například proti návrhu zákona o veřejných žalobách. Ten vylučuje účast OOS, což je v rozporu s původním záměrem Evropské komise, kde je naopak kladen důraz na roli spotřebitelských spolků.

Koncem roku byl schválen návrh na zvýšení příspěvku na zaměstnávání osob se zdravotním handicapem, který by měl alespoň zčásti kompenzovat dopady zvýšení minimální mzdy, k němuž došlo.

Úspěchu dosahují OOS v prosazování zájmů především v tématech jako je ekologie nebo práva pacientů, výsledky jejich práce však často nejsou pro veřejnost viditelné. V roce 2019 uspěly například s požadavkem osvobodit zapsané ústavy od správních poplatků. Zapsané ústavy byly narozdíl od ostatních právních forem OOS do té doby touto povinností zatíženy.

POSKYTOVÁNÍ SLUŽEB: 2.3

I nadále jsou v ČR neziskové organizace jednoznačně dominujícím poskytovatelem sociálních služeb, u některých typů sociálních služeb až z 95 % (například sociální rehabilitace, osobní asistence). Stejně jako v předchozím roce je však jejich kapacita poskytovat služby v potřebném větším rozsahu limitována nedostatečnými finančními a lidskými zdroji.

OOS znají realitu svých cílových skupin a na potřeby společnosti reagují pružněji než veřejné instituce. Grantové žádosti podávané OOS často předkládají originální řešení, zaměřují se na konkrétní potřeby specifických klientů, spíše než na nabídku pro širší skupinu. Lidé, pracující v OOS, jsou obvykle nadšenci, kteří se o své klienty upřímně zajímají. Potřeby cílových skupin identifikují OOS různými způsoby, od přímé

zpětné vazby až po obsáhlejší průzkumy.

Legislativa ukládá, že OOS musejí své služby a produkty nabízet nediskriminačním způsobem. Je běžné, že OOS poskytují služby i mimo svoji členskou základnu. Typicky OOS poskytující služby, vzhledem ke své právní formě, ani žádné členy nemají. OOS často slouží jako zdroj expertních stanovisek pro veřejnou správu nebo další subjekty. Spolupráce s univerzitami a vědeckými pracovišti stále není příliš běžná.

Velkou část svých služeb a produktů poskytují OOS bezplatně nebo za nižší než nákladové ceny. Důvodem je fakt, že řada klientů si nemůže dovolit platit více. V praxi ale také řada OOS nemá dostatečné povědomí o tržním prostředí.

Vláda je ve vztahu k OOS spíše pragmatická. Na centrální úrovni představitelé státu OOS kritizují, ale jejich činnost stát stále částečně financuje, neboť neumí řešit problémy, kterým se OOS věnují. Obce a kraje oceňují činnost OOS ve větší míře než státní správa. Jedním z důvodů je, že v případě absence služeb, které OOS zabezpečují, jsou intenzivněji konfrontovány s negativními důsledky.

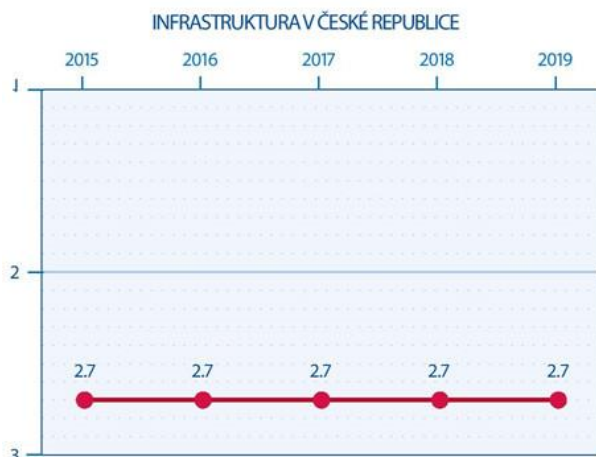
INFRASTRUKTURA: 2.7

Oblast infrastruktury, podporující v České republice organizace občanské společnosti, nezaznamenala v roce 2019 žádné podstatné změny.

Funkci podpůrných a informačních center zastává několik asociací a nadací, například AVPO ČR, ANNO, NROS či Nadace Neziskovky.cz. Tato centra stojí primárně na grantové podpoře z veřejných zdrojů veřejných a od firemních dárců. Poskytují také vzdělávací a další služby, avšak OOS nejsou příliš ochotné či schopné za konzultace a workshopy platit. Podporu projektům se sociálním dopadem poskytují akcelerační programy jako je Google

akademie pro neziskovky, TechSoup, Laboratoř Nadace Vodafone nebo programy organizace Impact Hub. Není však mnoho OOS, které by byly dostatečně zralé a disponovaly kapacitami pro zapojení do těchto programů.

V České republice stabilně působí několik silných, firemních i nefiremních nadací a nadačních fondů, které v souladu se svým posláním a zaměřením přerozdělují finanční prostředky. Podle údajů Fóra dárců působilo v loňském roce v ČR celkem 2 443 nadací a nadačních fondů, což je proti roku 2018 mírný nárůst. Firemní nadace a nadační fondy v roce 2018 přerozdělily více než 704 milionů Kč, tedy o 27 milionů více než v roce předchozím. Největším dárcem byla opět Nadace ČEZ, která rozdělila téměř 175 milionů CZK. Nefiremní nadace a nadační fondy investovaly v roce 2018 do veřejně prospěšných projektů přes 1,07 miliardy Kč (oproti roku 2017, kdy částka dosáhla 1,005 miliardy Kč, jde také o nárůst podpory). Z nefiremních nadačních subjektů byl v roce 2018 nejštědřejší znovu Dobrý anděl, tato nadace rozdělila 232 milionů Kč. Nejvíce podporovanými oblastmi ze strany nadací a nadačních fondů byly: vzdělání a výzkum (24 %), kultura a památky (15 %), děti, mládež a rodina (12 %) a pomoc nemocným a lidem s hendikepem (12 %).

Komunitní nadace v ČR nejsou příliš běžné, existuje jich zde pouze několik.

Prosazování zájmů oficiálně zastřešuje RVNNO. Její součástí jsou ale také zástupci ministerstev a dalších úřadů. Hovořit o jednotném prosazování zájmů celého sektoru není možné, sektor je roztržštěný a takové zájmy obvykle nelze definovat.

K předávání informací a formulaci stanovisek slouží v ČR několik desítek asociací. Sdružují OOS na různém základě (oborovém, místním). Jen několik asociací je všeoborových. Asociace jsou však limitovány personálními i finančními kapacitami. OOS nejsou zvyklé na chod asociací přispívat většími částkami. V roce 2019 nově vznikla asociace OOS, která působí v oblasti vezeňství a usiluje zde o prosazení některých systémových změn.

Nabídka vzdělávání pro OOS je dostatečná, především ve velkých městech často převyšuje poptávku. OOS často naopak nevnímají potřebu se v konkrétních tématech vzdělávat. V roce 2019 se vzdělávání OOS věnovaly například organizace AVPO ČR, NROS, Nadace Neziskovky.cz, Spiralis, AVPO ČR nebo ANNO. Zaměřovaly se na témata jako zpracování výroční zprávy, účetnictví, strategické plánování, sociální sítě, mediální komunikace nebo fundraising. Vzdělávání ve svém oboru činnosti nabídly OOS i některé korporace v rámci vlastního CSR. Jednou z nich byla například společnost KPMG. Programy typu Akademie patientských organizací nebo Leadership Academy od organizace Spiralis se věnují také tématům projektového managementu a leadership. Social Impact Academy od organizace Ashoka pak nabízí trénink v oblasti měření sociálního dopadu. Obecně platí, že výukové materiály jsou dobře dostupné.

Mezioborová partnerství i nadále existují. Partnerství nejlépe fungují na regionální úrovni, kde vznikají tzv. Místní akční skupiny (MAS). OOS se stávají součástí i dalších mezioborových struktur, příkladem je Asociace společenské odpovědnosti nebo Asociace poskytovatelů sociálních služeb. Limitujícím faktorem se však často stává nutnost hradit členské příspěvky. Stává se tak, že členství OOS není vždy plnohodnotné s plnými právy.

I nadále funguje ve čtyřech krajích ČR Burza filantropie, propojující neziskový sektor s byznysem. Nově v Pardubickém kraji působí také inkubátor ve spolupráci s agenturou Czechinvest. Některým OOS se nabízí možnost využít akceleračních programů, které nabízejí mentoring, expertní konzultace, vzdělávání a příležitostně i finanční podporu - buď formou soutěže nebo představení investorům. Mezi takové programy patří nově i Climate Challenge, organizovaný Impact Hubem Praha. Zaměřuje se na projekty, věnující se řešení problémů, spojených s klimatickou změnou.

VEŘEJNÝ OBRAZ: 2.6

Veřejný obraz organizací občanské společnosti je za rok 2019 hodnocen experty jako nezměněný. Česká společnost je i nadále ve vztahu k neziskovému sektoru značně polarizovaná. Velmi k tomu přispívají političtí představitelé, kteří práci OOS neuznávají. Mezi další důvody patří i neznalost sektoru ze strany veřejnosti, politiků i médií. Média jsou v informování o OOS rozdělena, což odpovídá i celkovému rozdělení společnosti. Větší zájem je ze strany médií o OOS, jejichž aktivity se vztahují k aktuálním událostem. V roce 2019 přibýlo pozitivních zpráv o OOS a jejich činnosti. Největší prostor získávaly OOS ve veřejnoprávních médiích, především v pořadech jako je *168 Hodin*, *Reportéři* nebo *Sama doma*. Konzervativní média, média napojená na extrémistické politické strany nebo média podporující autoritativní režimy často šířila nepravdivé zprávy o OOS (fake news).

V roce 2019 vydal například časopis *Reflex*, který není typickým zdrojem fake news, zavádějící komentář, v němž uvedl, že “stát rozdává, neví komu a proč”. Veřejnost, novináři i politici používají termín “politické neziskovky” a “aktivisté” jako pejorativní označení.

Samy OOS často nedokázaly prezentovat výsledky své práce a “prodat” je v médiích, mimo jiné i proto, že tištěná média až na výjimky neposkytovala OOS možnost prezentace zdarma nebo za výhodnější ceny. Pouze bulvární deník *Blesk* otiskuje každý měsíc články, zaměřené na práci vybrané OOS v rámci programu *Blesk Srdce pro vás*.

Veřejnost je ve vnímání OOS rozdělená. Pouze část OOS se aktivně zapojuje do komunitního života. Většina veřejnosti tak nechápe vymezení OOS ani principy jejich

práce. Často pak jejich práci vnímá negativně. Mediálně výrazným byl případ brněnské základní školy, kde organizace *Lékaři bez hranic* prezentovala žákům svoji práci. Na základě stížností rodičů na “agitaci politických neziskových organizací” bylo působení “politicky zaměřených neziskových organizací” ve školách této městské části zakázáno.

Důvěra veřejnosti v organizace OS je i nadále obecně nízká. Dle Centra pro výzkum veřejného mínění důvěřovalo na podzim 2019 neziskovým organizacím pouze 33 % respondentů (tedy o 5 % méně dotazovaných než na jaře téhož roku) a nedůvěřovalo jim 58 % (nárůst o 6 %).

Řada politiků a vládních představitelů si je vědoma přínosů OOS, ale vnímají je jako samozřejmé a levné poskytovatele služeb. Jiní si význam OOS uvědomí až v momentě, kdy jsou konfrontováni s důsledky absence jejich činnosti. Obecně platí, že veřejní představitelé nemají zájem propagovat činnost OOS a nevěří si, aby tyto organizace vyjadřovaly veřejně svůj postoj k věcem veřejným. Hlavně jsou kritizovány organizace pracující s migranty, environmentálními tématy, gender problematikou či v oblasti lidských práv. Prezident sám sebe označil za „nepřítele některých neziskových organizací“. Předseda vlády rozlišoval mezi „dobrymi“ a “korupčními” OOS, i když později toto prohlášení popřel. Politici často využívají OOS pro vlastní PR.

Firemní sektor pohlíží na OOS podobně jako veřejnost. Některé firmy podporují OOS, zástupci jiných často nesprávně chápou způsob fungování tohoto sektoru a OOS nevnímají jako profesionální partnery.

V roce 2019 se OOS ve větší míře věnovaly propagaci vlastní činnosti, především na regionální a místní úrovni. Organizace jako *Člověk v tísni*, *Diakonie*, *Zdravotní klaun*, *Elpida* či *Armáda spásy* zveřejnily v rámci svých kampaní televizní spoty. To vedlo k většímu mediálnímu zájmu, v pozitivním i negativním smyslu.

Většina OOS využívá Facebook, některé i Twitter. Často jim však chybí odborné kapacity pro oblast PR a online marketingu a nevědí, jak efektivně využívat algoritmů těchto sítí. Jejich profily pak často slouží spíše jako nástěnka než jako účinný nástroj.

Weby, publikující fake news, jsou často provozovány organizacemi, které mají právní formu spolku.

Jen malý počet OOS má zpracován vlastní etický kodex, častěji se hlásí k nějakému obecnějšímu kodexu formulovanému organizacemi jako je *Charita*, *České centrum fundraisingu*, *České fórum pro rozvojovou spolupráci*.

Požadavky na etiku a transparentnost mají také dárcovské portály *Daruj správně* nebo *Darujme.cz*. Dále bývá závazek dodržovat určitá pravidla a kodexy spojen s členstvím v asociacích. Projektem, dlouhodobě prosazujícím transparentnost a efektivitu je značka *Spolehlivá veřejně prospěšná organizace*, kterou ke dni zpracování této zprávy mělo 22 OOS. Největší překážkou pro její získání jsou pro OOS finanční náklady na vstupní analýzu a monitoring. I nadále fungují samoregulační projekty jako je ocenění *Neziskovka roku*.

OOS se v uplynulých letech snažily ve zvýšené míře zaměřit na vlastní transparentnost, což je patrné například z veřejných rejstříků a informací, které v něm OOS zveřejňují, i když tuto povinnost stát nekontroluje. Řada OOS však stále necítí potřebu usilovat o vlastní transparentnost. Svých zákonných povinností si nejsou vědomy nebo se zveřejňování informací bojí, zejména pokud jde o provozní náklady. Mnoho lidí se totiž stále domnívá, že pracovníci OOS by měli svoji práci dělat bezplatně.

Výroční zprávu zveřejňuje velká část OOS. Některé se tomu však stále vyhýbají, ačkoli jim její publikování to ukládá zákon. Obecně kvalita zpracování výročních zpráv pokulhává ve své finanční části, která je často nesrozumitelná.

Prohlášení: Tato zpráva předkládá názory a postřehy odborných panelistů a dalších projektových výzkumníků, které nejsou nutně shodné s pohledem USAID či FHI 360.